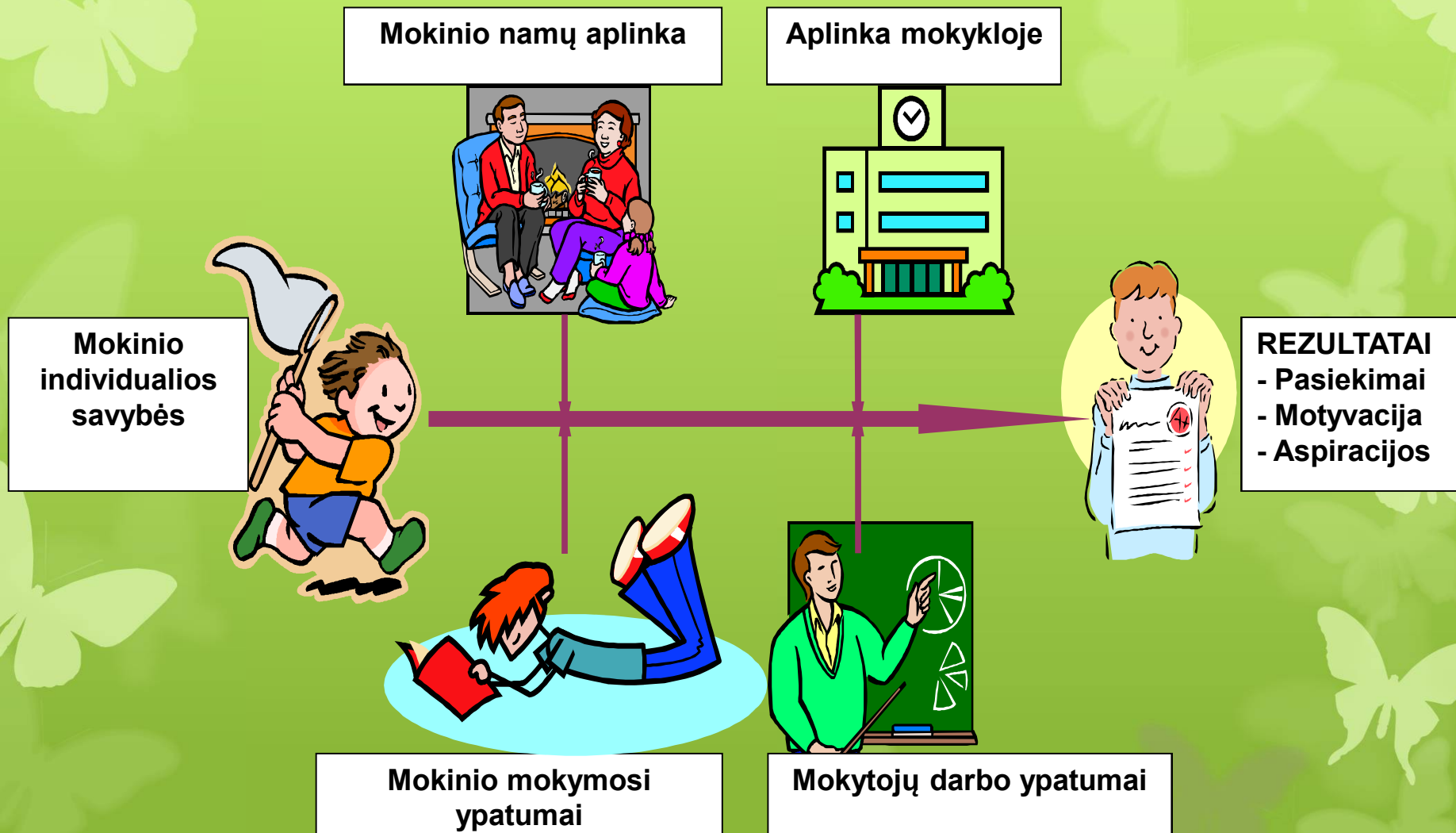

Netinkamo vaikų elgesio tikslai

Praktiniai patarimai tėvams ir ne tik...

**Psichologė Nijolė Bendaravičiūtė
Jungėnų pagrindinė mokykla**

Mokinių elgesį įtakojančios veiksniai

A. Maslow poreikių piramidė

Savęs realizavimas,
visų savo galimybių
pasiekimas

Saviraiškos
poreikiai

Pasiekimai,
pagarba,
prestižas

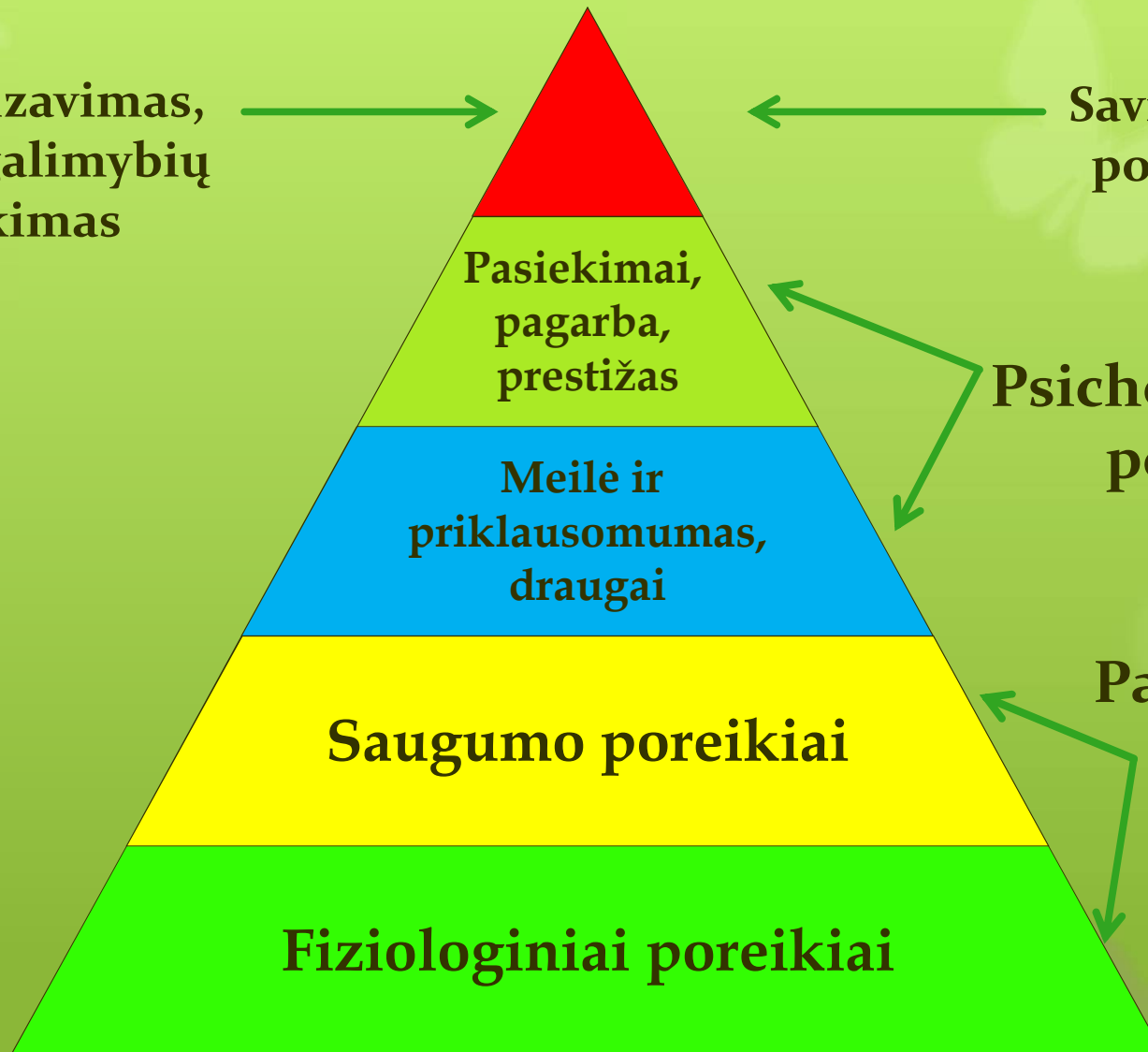
Psichologiniai
poreikiai

Meilė ir
priklusomumas,
draugai

Pagrindiniai
poreikiai

Saugumo poreikiai

Fiziologiniai poreikiai

**„Negerai besielgiantis
vaikas yra vaikas, iš kurio
atimta draᄓa“**

(R. Dreikursas)

NETINKAMO ELGESIO TIKSLAI

DĖMĖSŪS

KERŠTAS

JĖGA

ATSITRAUKIMAS

Vaiko netinkamo elgesio tikslai - DĖMESYS

- Vaikas atsikalbinėja, triukšmauja, tinginiauja, verkia, pernelyg jautrus, nori, kad kiti jam patarnautų, plepa, kiršina suolo ir kitus klasės draugus, erzina, stumdosi ir kt.
- **Vaikas galvoja: „Aš tik tada esu vertingas, kai žmonės atkreipia į mane dėmesį“.**
- Mokytojai per daug padeda, įkalbinėja, primena pareigas, susierzina, pasipiktina.
- **Mokytojai galvoja: „Vaikas reikalauja per daug mano laiko“.**
- Vaikas tam tikrą laiką nustoja netinkamai elgtis, bet, pajutęs dėmesio stoką, vėl elgiasi panašiai.

Vaiko netinkamo elgesio tikslai - JĖGOS DEMONSTRAVIMAS

- Vaikas prieštarauja, ginčijasi, neigia, meluoja, priešinasi bet kokiai veiklai, nori kontroliuoti bet kurią situaciją, nori visur laimėti, neklauso, pyksta, dykinėja, užsispiria.
- **Vaikas galvoja:** „**Aš vertingas, kai kiti daro tai, ko aš noriu**“.
- Mokytojai išgyvena pralaimėjimą, jaučia grėsmę sau, kaip klasės „galvai“, rūpinasi, ką mokiniai galvoja apie juos, siekia, kad netinkamai besielgiantis vaikas būtinai paklustų jų reikalavimams, imasi priemonių, kad įrodytų vaikui savo pranašumą, grasina nuobaudomis už netinkamą elgesį.
- Vaikas priešinasi pastaboms ir netgi dar blogiau elgiasi, nori parodyti, kad jis viršesnis ir darys, ką nori, atvirai arba **elgesiu demonstruoja:** „**Ir ką jūs galite man padaryti?**“.

Vaiko netinkamo elgesio tikslai - KERŠTAS

- Vaikas vagiliauja, niekina kitus, meluoja, žeidžia gyvūnus, kaltina kitus dėl nesąžiningumo; įsitikinęs, kad jo niekas nemėgsta, nori atsilyginti kitiems už skriaudas.
- Mokytojai dažniausiai būna be pusiausvyros, jaučiasi užgauti, įžeisti, nori atsilyginti vaikui už įžeidimą, pradeda ignoruoti vaiką, sugalvoja įvairiausių bausmių, kad tik vaikas dėl savo netinkamo elgesio kentėtų.
- Vaikas elgiasi dar blogiau, kaltina mokytojus: „**Aš jūsų nekenčiu!**“, gąsdina dar didesniais prasižengimais, gali plūstis, koneveikti mokytojus, gali pabėgti iš pamokų, netgi namų, vaikatauti, susidėti su netinkama kompanija, pradėti vartoti narkotikus, alkoholį, rūkyti.

Vaiko netinkamo elgesio tikslai - ATSITRAUKIMAS

- Vaikas jaučiasi bejėgis, kvailesnis už kitus, nedalyvauja klasės ar mokyklos gyvenime, abejingas bet kuriai veiklai, geriausiai jaučiasi vienas, kai niekas nieko nereikalauja, gali siekti sėkmės ne pagal savo galimybes; nenorėdamas patirti nesėkmę, iš viso atsisako bet kokių jam priskirtų pareigų vykdymo.
- Mokytojai įvairiausiais būdais mėgina išjudinti vaiką veiklai ir labai nusivilia, kai nepasiseka, tada numoja į vaiką ranka.
- Vaikas gali iš viso nereaguoti į pastabas, paskatinimus, gali tvirtinti, kad negali išpildyti mokytojų reikalavimų: dar labiau atsitraukia.

Kai vaikas siekia dėmesio

- Ignoruokite vaiko perdėto dėmesio reikalavimus;
- Pastebėkite vaiką kitais momentais, kai jis elgiasi tinkamai;
- Elkitės spontaniškai, netikėtai apkabindami ar pasakydami, kad jis jums rūpi;
- Nusistatykite kasdien „ypatingą laiką“, kai galėsite vaikui skirti daugiau savo dėmesio;

Kai vaikas siekia dėmesio

- Nusišypsokite ir pasakykite, kad jūs labai laukiate to laiko, kada jam galėsite skirti daugiau savo dėmesio, o dabar esate užimti kita veikla;
- Padrąsinkite vaiką sakydami: „**Aš tavim tikiu ir esu tikras, kad su šia užduotimi tu puikiausiai susidorosi savarankiškai**“;
- Dažnai kartokite vaikui, kad jis jums svarbus ir labai rūpi.

Dėmesio siekiančio elgesio korekcija

1. Dėmesio sumažinimas:

- Netinkamo elgesio ignoravimas (jei tai nekenkia vaiko sveikatai).
- Kontaktas akimis (be pasmerkimo, bet įdėmus).
- Distancijos sumažinimas (kalbant su vaiku atsistoti kuo arčiau jo).
- Kuo dažniau kartoti vaiko vardą (užduodant atlikti kokį nors klasės darbą, periodiškai kartoti vaiko vardą).
- Pastabos raštu (užuot sakius pastabą garsiai, padėti prieš vaiką raštelį arba magnetuku raštelį su pastaba prisegti prie, pvz, lentos).
- **“Aš” pasisakymai („Kai tu kažką šnabždi sau tylomis man kalbant, aš susierzinu, nes manau, kad tu atsikalbinėji man“).**

Dėmesio siekiančio elgesio korekcija

- **Leidžiantis elgesys:**
- Netinkamą elgesį paversti klasės pokalbio pagrindu (jei vaikas keikiasi, pasikalbėti apie žargonus ir pan.).
- Iki kraštutinumų užaštrinti netinkamą elgesį (nenusėdi ant kėdės prie stalo – tegul stovi ir t.t.).
- Visi klasės vaikai pradeda elgtis netinkamai (mokytojas pasiūlo visiems vaikams klasėje kartoti netinkamą vaiko elgesį, pvz.: atsikalbinėti).
- Leisti netinkamą elgesį, nustatius jam ribas (mažinant kas diena leidžiamo netinkamo elgesio kiekį, pvz.: tyčinio čepsėjimo, žagsėjimo, riaugėjimo, atsikalbinėjimo ir pan.).

Dėmesio siekiančio elgesio korekcija

- **Organizuokite netikėtumus.** Išjungti šviesą. Sukurti muzikinį garsą. Kalbėti labai tyliai. Pakeisti balso intonaciją, tarimą ir pan. Kalbėti su negyvu daiktu. Trumpam nustoti kalbėti.
- **Vaiko dėmesio atitraukimas.** Užduoti tiesioginius klausimus (**“Kas dabar buvo pasakyta?”**). Paprašykite pagalbos. Pakeiskite užduotį, veiklą.
- **Tinkamo elgesio akcentavimas.** Padėka vaikui (išsamiai nusakyti elgesį, už kurį dėkojate). Tinkamai besielgiančio vaiko apdovanojimas („pliusų“ - „minusų“ sistemoje dėti pliusą, saldumynai, mėgiami užsiėmimai, žaidimai).

Kai vaikas kovoja dėl valdžios

- Pasitraukite iš kovos, nes šią kovą visada laimės vaikai. Laimi tas, kuris priverčia kitą susierzinti. Prievarta prieš vaikus yra visiškos mokytojų kapituliacijos pavyzdys, kai jie nesugalvoja daugiau jokių priemonių vaikui suvaldyti. Pasitraukite iš kovos ir vaikas nebeturės dėl ko blogai elgtis;
- Kalbėkite su vaiku tik tada, kai visiškai nurimstate, nes ir vėl **„užkibsite ant tos pačios meškerės“**;
- Įtraukite vaiką į problemos sprendimą, leiskite jam pasiūlyti savo variantą;

Kai vaikas kovoja dėl valdžios

- Išklauskite netinkamai besielgiantį vaiką ir parodykite jo požiūrio supratimą;
- Darykite klasės susirinkimus ir atidėkite iškilusios problemos sprendimą iki susirinkimo;
- Nuspręskite, ką **Jūs** darysite konfliktinėje situacijoje, o ne tai, ką **Jūs** priversite daryti vaiką (pvz., „**Aš paaiškinsiu užduotį vaikams, kurie manęs klauso**“);
- Nepamirškite kartoti netinkamai besielgiančiam vaikui, kad jį gerbiate ir kad jis jums labai rūpi.

„Jėgą“ demonstruojančio elgesio korekcija

- **Konflikto brendimas.** Tinkamiausia strategija – naudoti diplomatinės išeitis ir neeskaluoti įtampas.
- Pripažinti vaiko jėgą, stiprumą, pripažįstant savo silpnumą, bejėgiškumą (**“Aš supratau, kad nieko negaliu padaryti, kad tu atliktum šią užduotį”**).
- Pašalinti žiūrovus;
- Perkelti klausimo svarstymą, kada būsite patys nurimę (**“Aš dabar nenoriu kalbėti ta tema; Gal tu ir teišus, kada nors tai aptarsime”**).

„Jėgą“ demonstruojančio elgesio korekcija

- **Konflikto pabaiga.** Už kiekvieną pražangą vaikas turi patirti pasekmes. Labai svarbu tinkamai formuoti ir išlaikyti ramią intonaciją: **“Kai tu darai..., (konkrečiai nusakyti netinkamą elgesį), tai ... (konkrečiai nusakyti pasekmes)”**. Sugalvotos pasekmės turi būti tiesiogiai proporcingos pražangai, logiškai susietos su netinkamu elgesiu, reiškiamos pagarbiai ir išlaikant vaiko savivertę (nebarti, nelyginti su kitais, negėdinti, nemoralizuoti).

Kai vaikas kerštauja

- Venkite kerštavimo ir kritikos;
- Pasitraukite iš konflikto;
- Būkite draugiški ir išlikite ramūs;
- Pabandykite atspėti, kas įskaudino vaiką, kad jis pradėjo kerštauti, parodykite empatiją ir jo jausmų supratimą;

Kai vaikas kerštauja

- Įsijauskite į vaiko padėtį ir perteikite tai, ką girdite: **„Aš matau, kad tu esi labai įskaudintas“**. Svarbu suprasti vaiko požiūrį, o ne pasidalyti tuo, ką jūs manote;
- Visada prisiminkite po šiuo elgesiu slypinčią vaiko jums siunčiamą žinutę: **„Aš noriu priklausyti“**, **„Aš noriu būti svarbus ir reikalingas“**;
- Skirkite vaikui kuo daugiau dėmesio.

Kerštingo elgesio korekcija

- **Pakeiskite savo suvokimą.** Suraskite teigiamą bruožą, įgūdį, patogiausia tai padaryti – žvelgiant į silpnašias vaiko puses, kaip į stipriašias. Naudokite pozityvią kalbą vietoje negatyvios. Kitas žingsnis – kalbėkite ir galvokite apie vaiką teigiamomis frazėmis.
- **Keiskite savo reakcijas.** Reikškite vaikui priėmimą, dėmesį, pagarbą, padrąsinimą.
- **Pagal galimybes – elkitės pasitikinčiai.** Kaip šuo puola bijančius, taip ir kerštaujuantys vaikai atakuoja tik pajutę silpnybę, pasimetimą, nepasitikėjimą.
- **Rūpinkitės vaiku.** Kerštaujuantis siekia ne tiek meilės, kiek nuolatinio rūpinimosi juo.

Kerštingo elgesio korekcija

- **Kalbėkite garsiai apie vaikų jausmus.** Vaiko įkarščio metu klausti, ką jis jaučia? Kai jis nenori atsakyti, bandykite spėti: **“Man atrodo, kad tu pyksti ir esi įniršęs, tiesa?”** Paprašykite papasakoti apie tai. Viešojoje situacijoje tai netinka daryti ir todėl tokį pokalbį galite prarasti vėliau. Nepatarinėkite, nenurodinėkite, nevertinkite. Iš klausius vaiko jausmus, tinka paklausti – **„Ką kiti (ir mes kaip mokytojai) daro, kad taip jautiesi?“** Jeigu panorės atsakyti, galite daug naujo sužinoti apie savo ir kitų elgesio stilių, na, o jei neatsakys – nieko tokio.
- **Fizinė emocijų raiška.** Tai emocijų raiška veiksmais, pvz.: minkant plastiliną, piešiant, mankštinantis ir t.t.

Kai vaikas pasiduoda

- Niekada nenustokite tikėti vaiko sugebėjimais, prisiminkite, kad nėra beviltiškų vaikų;
- Išsakykite daugybę padrąsinimų, kad įkvėptumėte pasiduodančiam vaikui tikėjimą savimi ir gražintumėte atimtą drąsą;
- Demonstruokite nesudėtingus darbus, kuriuos vaikas galėtų atkartoti, pvz., „**Aš susitvarkysiu savo stalą, o tu palaistytk gėles**“.

Kai vaikas pasiduoda

- Skirkite papildomo laiko mokyti atsitraukusį, pasiduodantį vaiką ir padėkite jam pasijusti sėkmingam, leisdami daryti tai, ką jis gali padaryti;
- Pastebėkite ir pripažinkite kiekvieną, net mažiausią pastangą;
- Atsisakykite bet kokių tobulumo lūkesčių;
- Susikoncentruokite į stipriausias vaiko savybes;
- Nepamirškite kartoti vaikui, kad jį gerbiate ir kad jis jums labai rūpi.

Atsitraukiančio elgesio korekcija

- Laikykitės ir įtvirtinkite požiūrį, kad klysti yra normalu ir naudinga.
- Leiskite vaikui patikėti sėkme. **Akcentuokite** bet kurį pagerėjimą, atkreipdami dėmesį į procesą, o ne į rezultatą. **Pastebėkite ir paskelbkite** apie vaiko indėlį, pastangas ten, kur jam sekasi. **Atskleiskite** stipriąsias vaiko puses. **Parodykite** tikėjimą vaiko sėkme, turėkite teigiamus lūkesčius jų atžvilgiu.

Atsitraukiančio elgesio korekcija

- **Koncentruokite vaiko dėmesį į anksčiau patirtas sėkmes, laimėjimus.** Analizuokite ankstesnes sėkmes – nurodydami ir pabrėždami vaiko pastangas, tikėjimą savomis jėgomis. Kartokite ir įtvirtinkite vaiko sėkmes, įgūdžius, sprendimus, juos pakartodami.
- **Savęs pripažinimas.** Mokykite patį vaiką pastebėti, įvardinti ir priimti savo sėkmę. Todėl prašykite jo, kad pasakytų, koks pasiekimas būtų vertas pripažinimo.

**MOKYTOJŲ IR
VAIKŲ
BENDRAVIMAS**

**AŠ
NORIU**

**AŠ
PRIVALAU**

**AŠ
ĮPAREIGOTAS**

Pozityvaus bendravimo veiklos planavimas

**Mokytojų
požiūris**

**Vaiko
sėkmė**

**Vertybinės
nuostatos**

Kartokite tai, ką pasakėte

- **Vaiko vardą**, kad atkreiptumėte jo dėmesį;
- **Nurodymus**, kuriuos išdėstėte, arba elgesio normas, kurių reikalaujate (galite paprašyti, kad vaikas pakartotų tai, ką pasakėte ir taip patikrinti, ar jis suprato);
- **Būdus**, galinčius padėti išvengti bausmės;
- **Bausmę**, kurią taikysite, jeigu vaikas nesilaikys reikalavimų.

Įsivaizduokite save jų vietoje

- Pažvelgę į situaciją iš vaiko pozicijos, galėtumėte suprasti, kokia veikla skatina vaiką netinkamai elgtis. Ar jam tenka per daug klausytis ir per mažai suteikiama progų pačiam savarankiškai atlikti kokias nors užduotis? Ar Jūs paprasčiausiai nepasitikite tuo vaiku? Gal klasėje per dažnai naudojamos direktyvos?
- Pasistenkite nepamiršti, kaip jautėtės vaikystėje, jaunystėje patys. Kartais vaikai kelia sumaištį vien dėl to, kad jie yra vaikai.

Kaip taikyti poveikio priemones?

- Skirkite bausmę asmeniškai;
- Jei reikia, bausmę atidėkite;
- Išsiaiškinkite padėtį;
- Atskleiskite savo jausmus;
- Pasiūlykite teigiamą netinkamo elgesio alternatyvą;
- Atsiminkite! Svarbiausia - kartojimas;
- Sakykite, o ne klauskite;
- Bausmę skirkite už elgesį, o ne asmeniškai vaikui.

Elgesio problemų sprendimo pagrindai

- Nesvyruokite: **“Žinau, ko noriu.”**
- Elkitės nuovokiai: **“Žinau, kas įvyks, jei pasieksiu savo tikslus/nepasieksiu savo tikslų.”**
- Elkitės ramiai ir nuosekliai: **“Visada elgiuosi su tavimi mandagiai ir teisingai.”**
- Sukurkite vaikui sistemą: **“Žinau, koks mūsų tikslas.”**
- Nusiteikite teigiamai: **“Tau puikiai sekasi.”**
- Domėkitės: **“Tu – ne tik vaikas, tu - žmogus.”**
- Elkitės lanksčiai: **“Žinau, kada geriau nusileisti, užuot padarius klaidą.”**
- Būkite atkaklūs: **“Neketinu pasiduoti.”**

Sėkmės ugdant Žmogų!